

ՀԱՅԴԵՍ ԱՄՍՈՐԵԱՑ

ԲԱՐՁՐԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՍԴԻՏԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամէն ամսոց պկազքը:
Բաժանորդագինն է կամիկի վճարելի՞ Տարեկան 8 ֆր.
— 4 րթ. — Վեցամսնամյ 5 ֆր. — 2 րթ. 50 կուու.։
Մէկ թիւ առանձին կը վաճառուի 1 ֆր. — 50 կուու.։

Խմբագրութեան կենդրուալպայր է Վիճակ, Միհ-
թարեան Միարանոթեան Մայր Վանքը:
Տամբոր ծախը Խմբագրութեան վրա է:
Ծանոթցնեանք առանձին սակարելութեանը:

ԲԱԿԱՆԻ ԱՎԱՐԻԹԻՒՆ

ԱՆԱՍՏՈՐԾՎԱՆ — Տաղապարութեան մխիքը : —
Կիւանին և Արևմետան այս արտասահմանին :
— Հետազոտութիւններն առաջին լրաց :
ԴՐԱԿԱՆ : — Գրաւաճաց գրականութիւնը : — Ազ-
ային դրամականութիւնը 1887 տարու :
ՄԵԼԵՑԻՆՈՒԾԱՆՆ — Պատմինին Կերպեղա մձի
Կարգավածեն կայուց : — Անտեխնոս Տարօնեցնց
Առկան Պատմինին տիբերական : — Ծոցակ
Հայական Տեղագաց Պերսին Արքունի Մատե-
նապարհ :

Քէ անտես մնացած: Հեռուունց, շատ հեռուունց դրաւոր գործոց նշանաբներ մը կը հասնէին մերթ ընդ մերթ մեր սաշմաններն ողոնք իրեւու նորանախ երեւուցիւք՝ կրնային յատապարհիւալ նորդոյս մասին առանձնա ուշագրաւժին գրգռու: Ակայս իրեւուցիւներն անցալիք կերպով գարձեալ կ'անհետապային իրեւու անցաւոր մանր օդերեւոյթք առանց աղջեցու թեան:

ԱՅԼԵՐԱՎԵՐ
ՆՈՐԱՀԱՆԻՔ — ՏԱՏԵԽԱԿԱՆ — ՄԱՆՐԱՀԱՐԱ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԵՐ

ԲԱՐՁՐՈՒԹՅԱՆ

ՑՈՒՑԵՐՁՈՒԹՅԱՆ ԲՈՒԺ

$$(C_{\alpha_1 \alpha_2 \dots \alpha_n} - \sum_{i=1}^n C_{\alpha_1 \dots \alpha_i \dots \alpha_n})$$

¶ Խանչեւ պյասեղ պատմուած էն դիակց ընթերցոյն որ երկու ներհական սկզբանց մշկ պյան երկար լուռ թիւնն աւելի զինադուռ (լուծե) մըն էր քան կոքեալ հաստատեալ հաշտութիւն: Ինչ կերպով ալ իրը նկատուի ինդրցին նկատմամբ բոնուելու ընթացքը չէր կրնաք ներքին հաստատ համոզմամբ մշտնինապէս վակեարակեալ համար բուիլ եւ ու մէկ կողմէն: անկերպուն եւ կամպապէս յարմարցուած դրույթիւն բաւական չէ բանսէր մաքրեն հանգարտեցնել: Երկրութ ցընցում մը միջն սպասելի էր յապագային, պյու բայց ով կը գուշակիր պյան դրդուեցընող զին որ դեռ որորցի մէջ էր:

կոլումբոս խողարկութեանցն եռանգեանը բրոդրքման մէջ, իւր գիտնական զիտուութեանցն եւ յարատեւ խորին պարագանց մէջ՝ առանց գիտելու չէր թողած սաեւ պյո հոցու ու նորա կերպ ձեռագործաց, այս անձանթ օտար առ ուստի մը քայլաբար շնաբաները, որ Ար- կիանու ալիքն ի քաղաք աշխարհի բարձրա Եր- բեմն երեկն կը հասցնեմին մինչեւ հին ցամաք երկիր ծովափառակն. — ի ծամօթ գործոց կը դուշակէր անձանթ գործողաց, ուստի եւ ան- ձանթ երկիր մը գյուղեմւնը: Մէր արեւմտան մատանագործեան համար ընդարձակ Ընթանօթ երկիր (terra incognita) մասցած էր Եանյան քարափա, բաղմանի Ճայուղաբար զիտավատին բնակութեան, որ մինչեւ մաս ի Խաղաղական ով- կիանու կը ձգուի. եւ անկէ էր որ Արեւմտին սաշմաններն ատեն ատեն կը համակէն գրաւոր արուեստի պյատարազ մասունք: Ոչ նորամանն հաշիներու եւ ոչ տարբանելի աշխատութեանց պէտք կար պյո հայ հայկական կուտանչանին ճա- նօթանական համար: Արգէն գժուան չէր տես- եւնի՛ թէ նոյն անձանթու երկիրն ուրիշ արժէ քրունկն հայերեն բարաձայնելու, որ յիշւառ գոր- ծոց մէջ ակներու էր գնեւ օտար բառերու վայ: եւ պյո բաւական պէտք էր բայս լուրջ

Մինչեւ ի վերջին յիշեալ դարադլուհ՝ Հարկ
և ըսել թէ արեւմտեան հայ գրականութեան
նկատմամբ իրողութիւն մը կար՝ գրիթէ աշ-

ներն որ Արեւելեաց քով ալ մուտ գտած են,
թերեւս օրինաւոր բացառութիւնք ենթադրուե-
լով.

Թափօր լեռան. (Թափօր.) $\ddot{\epsilon}$ = $\ddot{\epsilon}$, β , b .

Փակ, (թակ. դակի՛թ.) η

Պատրիարք, (Պատրիարք.) $\ddot{\epsilon}$ = $\ddot{\epsilon}$, χ , oh.

Զերբենոս, (Զերբենոս.) β = β , δ , d.

Խողըս մէջ մէջ նշանակութիւն ունին
կարք մը ուսուահայ զրբեր, որով որսչի ըն-
դունած եւ նայրէ ի ծայր գրծածած են միջն
արեւմուսայ (կամ Տաճկահայոց) գրութեան կեր-
պը՝ $\ddot{\epsilon}$, $\ddot{\epsilon}$, τ = p, k, t. գրեթէ նյուպէս էրն

¹ Զի կրտեր լութեամ մեցուն կաւականաց հա-
կառակ յարմարագութիւնն որ այս տարիներուն գրոյ մէկ
մարտ. “Ք Մասկով, 1828.” Հայոստ բանաւուն
է Սպասութիւն Միք. Արարակի կոստ պարուց ձեռա-
ռուն (պարուցայ և ուսուահայ) արարակի մէկ սպիրիտ
շրջի բոլոր պարագանեան. բայց անմի մէջուն գարոյ մա-
կառաթիւն ունի. Խաչ հին յա. եւ լու. առաջ առաջ առա-
ջան առ հա. եւ արարուն, և յամին պարագուր Օրինակ.

“Եթի բուրդ ունեցած էն եւրու, ոչ լուսեր, որ եւս ունի:

“Են ունց ունեցած, ոչ լուսեր, որ եւս ունի:

Պարիսուն, Ասոււթիւն, Բառ. Լուկան, Lugdunum,
Միք. [լուսուն] Լուկան:

Մրկանեան, Այօստածուն, Ասուն Տուրի, ու. Dupia.

Սածնաւուն, Տահնաւուն, Սաւուն Անդրյան, Antoine.

Ճան. [Գառապիւսան] Գառապիւս, Bossuet.

Կառանեսիս, Gaudentius, Գառանոս, Աքապիւս. լո-
Յոնաւուն, Donatus, Գանասոս: Տիրուուն, Տեհէկափ,
Դրիուունիս, Tridentinum, Հայուն, Ձերիս, Հո-
թիւնիսայս:

Սասանաւուն աշուկեաց ըստարաններ (իր 500
երես) արդէն կես են վերցիւալ. Հայուն երես առաջացա-
նախաւուն մասնաւունը են, եւ առա մասնաւուն ան-
տրակիոյ իրենց ձեռակի վարապատին ձեռապի երկա-
սիրութիւններէն քառաւուն են. — Թու այս հայունակին
Հրատարակութիւններ կայսերական իր 450 երես:

Իսկ Կառան Մարտուն Զարպիկի խօսեած երեւա-
ցած թարգմանութիւն Պատուիսի թիւլուսէ որոշ Յա-
նուն. (այս յոր Կառանիս, 1794.) որ այսպէս ուն-
իսաւ նոր պահանջն զրէ համա և դի պարագան գոր-
ծոյն ամբի զասական անաները, եղանակ օրինի է անձ
եւ անապատաւունականանայն թեան. թէ եւ իւր
զիցաց յարմարագութիւնն մը հասաւարին. Հիմ մի-
ար մասնենք առհասարակ նորակիուն ամացական մէջ-
աւուն նորին իրեն մեծանութ վայրէն ուրաց նորարա-
պատաւուն այսպէս իւսուն իւսուն անապատաւուն
պարագան իւսուն զայզաց. ընապէս իւսուն իւսուն:
Թարգմանութիւնն առա անսարի. Հայունաւուն ձեռակու-

պարագ, Բառուն. Bacchus. Ֆախիսա. Փախիսա:

Աշէրուցիւ, Acheronitis. Հայուն. Եսիս:

Ֆէկէտրուն գետ. Olygiethus. Ժաւութիւ, Ալեւուն:

Գրիգորէ, Գրուուն. Հայուն որդի Գրիգոր:

Հեմութ, Ալյութօր. Խօֆին. Ասանաւուն, Կաս-

Աթ համաւ, Աթամաս. Athamas. Թօր. Աքրիթօսիթօս. եւ:

Նոր մասնաւուն Ֆրանկուր Ֆենէլուն. Քարոյ թէր. Աք-

լացացաց: Գրաքեան. Ալիքուր, այսին ուրաւուն. է բառա-
նին ու որ Օլիմպ. այսին ժըւաւուր հայուն քի-թիւնը. է
ինչ լուսուն եւ ապաւ:

Ալ չին առնեն ամանագութիւն պահափ բարարա-

սու: Թիւն իւսունագութիւն, որ նաև ըստ հայունաւուն

Հնագյն ժամանակներ Պարսկաստան տպագրած-
ները մէկ երկու դար յառաջ:

3. Ռուսակերպ (յամախ գերմանախառն)՝
օստրոսի առաքելք: Օրինակ.

Կալէէ, Collégia, collège. $\ddot{\epsilon}$ = g.

Ֆէլցցիէխմյասէր, Feldzeugmeister. $\ddot{\epsilon}$ = g.

Ղ. Եներալ, Генерал, général. $\ddot{\epsilon}$ = g.

Ղուսար, Гусаръ, hussard. $\ddot{\epsilon}$ = h.

Ֆէրզ, Ֆէրմարշալ, Feldmarschall, Feld-

մյունիս. Комиссия, commission.

Գիմնազիո, Gymnasium.

Լիֆլենդիա, Liefländia, Liefland.

Ռոմեի, Ռայձէ, Հյ.

Քանենփանս, Պելապանէս, Παλαιστίνη, Παլային:

Ալյուգուարդի զուսարու բօլցի ըշտապով միմա-
տէր եւ կավալիէր Յ. Յ. Լազարէվ. Ուսու. Լեյբ-
գրարայ Գյուսարսկոյ ուժա, Շլաբէ-Ռումիստր և
Կազար Ա. Ա. Լազարէ. Գերմ. Leibgarde des
Husaren-Regimentes, Stabs-Rittmeister, եւայն:

Այս ամէն հանգանակն ի միասին առեալ՝
բնականական պին գեր անկերպարան մինակին
մէջ Սրբելից վրայ չէր կրար յԱրեւմանից ոչ
համակութիւն ասասուիլ եւ ոչ լուրջ ուշա-
գրութիւն. մանաւանդ որ շատ բան պարզպէս
հաշակի եւ վարժութեան կապեալ ըլլալով՝ ի-
րրեն խորթութեան կերպարանը կը ներկայա-
նար իրենց. — Եւ այս է որ ըսնիք թէ այն ա-
րեւելից գրաւորական երեւոյթներն առանց
զարթուցիչ ազգեցութեան կը մնային մեր կող-
մէրն:

Թեան բաւական յառաջացած էր մինչեւ գարուն վերիքը:
Սակայ մ զիսէ պարագ որդ գեր եւ սինվան զարու-
գանինիւն մանաւ յալուր կորունքուն մէջ անանէլ. թէ
այս պահունի համ շնորհ մասուն հիմնան արդէն մէկ դար
յառաջ բառուն էն յանենէն և մէջ գարցիսիկուն ինչ-
պէս իւսուն. Քարիցին ասուած է թէ Սլուս-
ի Կարիցին. (Charybdis). — Ժառաւ միտայ. (Սամար-
պիտոցի) — Բէր քաղց Ֆէլիպունց. — Ալիք. (Ալի-
քուն). — Արտօնութ. (Արտօնուարց). — Միներվ. Հե-
րուլ արք առակուրէ Յանիկ. (Minerva, égide, U-
lysses). եւայն:

Առեցն զատ առանձնի հատոր մը է գարենալ՝ ան-
դիւն պահանձնաւութիւն հայակի ըստի
առանձիւն թարգմանութիւնն նոր կոսկարանի. (Յան է
Կոյտ, Կորի Գեղարանաւուն) Սարցոր Զարպիկա Խոննեցի.
Ի Պարուացին. (1819). Առասի միտոց. Քարիպաս մ միտոց
ընուն էլ Մեռէն: պին Յավլուս իւսէ իսրահիմ. . . Աէ
միտոց պահանձնաւութիւն բայց բայց մարտան Մերեմ:
Խոննեն իւս իւս Խոննեին յանաւ. համին պալուստան ըստ
էլ գուստուն:

1. Յուն. Հուզաւուցուց Ակիրտ բառնորոց. (ապար. ի
Ապահան, 1847). պայտու իւսուցածը. Ըստ հայուն. բա-
զաւուուր խօսու Աքրիթ. Ասհատ Սրբարէն. Յահար կար:

Այսպէս յԱրեւմուտ՝ Արեւելաց նկատմամբ:

ՅԱրեւելս երկու գրաւորական շըխան (թօնօք) պէտք է զանազանենք կակաից համար. Ա. գրաբար մատենագրութեան ըրջան, գարուս սկիզբներէն մինչեւ 1845, 50. եւ Բ. աշխարհաբար մատենագրութեան, գարուս կէսէն ի վեր՝ Աւաղինն անդութեան ծնունդ, երկորդ՝ ժամանակի ուղղութեան ծնունդ, երկորդ՝ ժամանակի ուղղութեան շըխան (թօնօք) պէտք է զանազանենք կակաից համար. Արեւելս կիսէն ի վեր՝ Արեւելաց համար ըստի (երես 74) թէ ատեն մ' ընդհանուր միամութիւն կամ բարեմութիւն էր տիրով ու առաջնորդող, եւ սոցիկէն գոհ նայուածք կը ձգուէր ամէն բանի վրայ: Ասէք է՝ որ գեռ արեւելան բազմաթիւ հասորոց ընդունած հակառակ յարմարագրութիւնն յԱրեւելս չեր հետաքրքրութիւն շարժած եւ ոչ բառական աշքի զրկած. (որ առաւելապէս պէտք էր բառապահաց եւ քերականութեանց մէջ դիմուիլ, ուր այլաշոյ ազգաց առաջնորդ էր գտներու. Հընդունակն հայագրի կը նշանակուին:) Կամ ոչ ի՞նչ պէս կ' երեւաց զեռ յԱրեւելաց հասորակառնութիւնները շատ ժանօթացած էին պէտք կողմերը, կամ սակաւառու ընթերցողք չէին ատիամի զանոնք ուսումնակիրելու առած, թող թէ դասաքննելու. Համարձակէնն: բնական արգելք մ' ալ հետաքրքրութեան եւ մատգրութեան էր անարակց' իշեալ անկերպարան երկդիմի գրութիւնն իրեն անպահան անզայցի դրոց մէջ ամբարտ ուղղութեան մէջ դրոց մէջ ամբարտ: ուր՝ միզ անանիւ ամենան ինչ ընդութեանցանց կը միաբան ամերելք մ' ալ հետաքրքրութեան եւ մատգրութեան էր անարակց' իշեալ անկերպարան երկդիմի գրութիւնն իրեն անպահան անզայցի դրոց մէջ ամբարտ: ուր՝ միզ անանիւ ամենան ինչ ընդութեանցանց կը միաբան ամերելք եւ ժամանական հետաքրքրութեան առաջնորդ մէջ էր ատիամի զանոնք ուսումնակիրելու առած, թող թէ յԱրեւելս հայերէն բազմաթիւներուն հնչեմանքը զեռ հատու կիրապով մ' որոշ չէին գրողներուն ոչ շըմանց վրայ եւ ոչ մատաց մէջ: Ուստի ոչինչ ընդհան էր յայսամ մասին Արեւելաց յիշեալ անհոգութենէն նաև Արեւելաց անտարերութիւնն արեւելան յարմարագրութեան նկատմամբ: գուցէ սակաւուց բացառութեամբ, որ լիկ դիտէն պէտք էական առաքերութիւնն երկու կողման եւ հետաքրքի մնային մէկնութեան:

Այս ամենպէս մինչեւ առաջին ըրջանին վերը:

Ոչ պապէս երկրորդ շրջանին մէջ, երբ գարուս կիսուն՝ ի կական ընթերցանութեան նոր գութիւն եւ եռանդեան հետ մատենագրութու ալ գրգիռը զարթեաւ: Գործոցն կը լինածն պատկանական) անուններու հնչմունքն պյառալուն

անցած՝ պատկանական, Արովենակը, Նազարեակը եւ նմանիք՝ ժողովրդական գրականութեան առպարէզ մը բացած էին նոր կիմայի մը ներքեւ, հասարակութեան դիւրամատուց. — Ֆիշտ պէտք ամանակն որ արդէն Արեւելաց եւ յանն առած էր գրաբարի սահմաններէն իմալ աշխարհաբարի ընդարձակագոյն դաշտը, (լոպտրաթեամբ, նորանոր գասագրովէ, եւայլն) ոչ անշանակ գուգափիպութիւն երկու կողմանց: — Այսուու համեմ Արեւելչը արեւելանեան երկասիրութեանց հաղող քաջալով ընտեղալով, եւ իւր նորանոր գրութիւններն յԱրեւելաւս տարածուելով՝ կողմէն սկսան իրարու մերձենալ, անձանօթ ափունք ծանօթացան, եւ անձեցան Ատլանտան անբառ անցպահութ:

Այս ժամանակներս կը սկսի երկուստերի ի ներքուստ խրուտամի ի տառադարձութեան մասին, պյունք ի բարպանիցի կողմն իւր մէլը. — ուշ վել, չշշել, կանոնաւորել: Արեւելանեայն տեսանձ յառաջագոյն: Արեւելչը իւր ցայնվոյր տարսամ գրութեան ոճն հաստատագոյն եւ սերտագոյն կապեց տեղացի աւանդական գրութեան բ, գ, դ, երբ՝ ինչպէս կ' երեւայ՝ գ-պրոցները ու ակին հոմ եւ երկդիմի հնչմունքն անկախ եօն-ցիմ-ձայի որոշ վարդապետութիւնն հաստատ կանոնաւ աւանդել սկսաննորուսից, մինչեւ որ քարտի հարցագոյաց նոր (քրաքան) սերնդեան մէջ գրեթէ անհետ կորեաւ սկսվելած անիմացիոնական մասի գրութեան կերպը, արեւելանեան էր ի կէս ի կէս նմանութիւնն, եւ ուղղութիրք առնին բ, գ, դ, է, լ. Տառերը: — Հանդերձ պատշաճ հարեւելացի ընենք պյառեղ՝ որ հինգ բաղադայն շշելով արեւելան յարմարագրութիւնը գեռ հասած չի համարուիր նախնեաց զասակն (classique) գրութեան կամ Մերոպիան գրութեան, ինչպէս առասարակը ըմբռնուած էր տեսնենք:

Երկու կողմերն պահպան գէւրով գէւմ առ դէմ ի բարպանչերի իւր դիրքը բռնելէն եաւ ալ՝ գարեւել պական էր տակաւին որոշ ժամանթութիւն իրարու վրայ: Առաջին մատգրութիւնն որ գարութեաւ ծնաւ միզն զարմացք եւ ընդ համուր շինութիւն գաղափարաց, մանաւանդ յԱրեւելչը, (ինչպէս ըստ մասին մինչեւ ցայսօր), տակաւին ժամանօթ չէր արքերը հնչման աիրողութիւնը, նորմաշան գրութեան իսկական պատճառը Երես ըստ ժամանակաց յառաջանալուն յԱրեւելչը կը սկսէնին զարմացման գրութեան իսկական պատճառը: Երես ըստ ժամանակաց ըստ ժամանակաց յառաջանալուն յԱրեւելչը կը սկսէնին զարմացման գրութեան իսկական պատճառը:

խանգարած կ'աւանդեն ազգին, — ասդիմ յԱրեւամուտա շատերոց քով գեռ Հիմ գաղափարը կը շարունակուէր՝ թէ Երեւելեաց մեզմէտ տարբեր խոտրո՞նակ դրութեան հիմն է՝ հայերէնի Հիմնական գիտութեան եւ կանոնաւոր դրութեան պահառակմինը: Վասն զի արդէն ամընտել (պարսկահայ) գտաւական բարբառացին օտարութեանը կից օտար յարմարագրութիւնն ալ հուասարպակն իրբեւ իրողութիւնն կը դատապարտուէր, պահին երկուքն ալ իրբեւ անմշակ տգինութեան արդիւր:

Բայց Արեւելից մեծ էին քաղաքացիները: Կաւ-
կաս երկրորդ շրջանին մեջ մտնելէն իբր 10—15
տարի ետքը, նոր գպրօցներէն քանի մի սերունդ
եւ բաւական գրաւորական մձերը յառաջ բե-
րելէն ետև: Կը սկսէր նորածին նիշանամաշու-
թեան, նիշանագլուխութեան դաղավարին Հետ բո-
լըրունն նոր դիրք մ'առնելու Արեւելուից դիմաց:
Դեռ շատ տարի չէր որ Արեւելուայց նորածին
գրաւորակներն անշատ ընթերցմանը կը սպա-
ռուէին, որոնց շափազանց յարումն, գիշաւորա-
բար լինուին նկատմամբ, մինչեւ տեսակ մը զմայ-
լումն կ'ազգէր ունանչը, քանի որ դիմուութիւնն-
երը թերթերուն գեռն մակերեւութիւն ներս չէ-
րն թափանցած: Առանց իրենց բնիկ հնչմունքէն
եւ յատուկ յարմարագրութեան կերպէն հրա-
ժանելու՝ կը բաշտային դունէ ուրիշ մասանց վրայ
նշանաւուած փայլիւնն իրենց ալ լինուեանց գլուխ
ցոյցուած տեսնել Անչուշու ամմուուաց կը իշտանի
տեսկանին՝ “Արարատան” Տաճակիշայց տուած
մեծամեծ գլամանակներն, ի նմանողաւթիւն յոր-
գորենով եւ բաթայիրենով իւրաքանչիշները”:

Այս եւ պատճիփ անհաւատող ըմբռնմանց վրայ
բանասիրի մը զարգմանը կը լավագործի՝ խորհրդածելով՝ թէ
գույ շատ մատ ժամանակներ՝ (իմէ՛ ոչ նուեւ պայօք)՝ որեւ-
ից է գաւառոցի օստարաննեւ խօսուածեց շատերուն բառ իրեւ-

Հեղուի անդիտութիւն կը դատավճռուեր։
Տ Արքու օրագիր, Ձեռան դարր, Պատկանեանց, է
ամս 1852 թ. ամ. Օհն. 11:

նոր հայերէնի մը վրայ՝ որուն աղլեւալ մասունքն ըստ անհատական յօժաբառնեանց իրարու հետ մաքառելու մէկը զմէկ եղանակու հետ էին: Ալ անիէ ետև նյոյ հմայող Համարմնն պայսէս չքամալուն կը յաջորդէ ի Կուկաս ոչ լոյն անապարբար համացած տաճակահայ արտագործնեանց վրայ այլ նաև տեսակ մ՝ արհամարշանք: կը վերնայ ակնածութեան լուրթիւնը, եւ կը համորձակ անոնց արեւմուեան յարմարագործութեան մասին, որուն արտաքին խորթեալիւնն իրենց ականջաց ու ներքին անհարազառութիւնը կարծես թէ հիմյա միշտ աւելի զգալի կը լւար եւ նյոյսափ մշղագրէնի. եւ յառաջուն լրին զարմանքուն ու տարակուսեալ ապահովթիւնն որ յիշցինք աւելի կու տաքարայան պողոքանքներ մէկի կողմէն, — եւ աւ բարձրացն վրէժմինքի խուզարկութեանց ու քննութեանց թէ ուստի արդեօք եւ ինչու Արեւմտեսաց պի ապստամբութիւնն ի նախնեաց օրինաց, որուն Հաւատարիմ աւելազապահութիւնն պիուն հետեւ իրենց, Արեւելսաց, սեպահան առաւելութիւնն է եւ անկորպատելի պարծաւան ընդդեմ Արեւմտեսաց:

Խոսքարկութեանինքն (յախտի և ծէ ըստ իւրաքանչիւրի հմտութեան սատիմանին) Արեւադասեաց կամ Տաճկահացոց հմտորնակ քատա-սանութեան ծագութ որովելիվ, հետքերը քրօքերով՝ շատ հեռուներծ ընկան վպրաքար, եւ (Եթէ կատակ չէր մը տասնեակ մը տարի յառաջ կարգացածը) իրը քշեցին Տասոցին մինչեւ յԱմերիկա եւ Բնակչու կարենացին Թղթաքանայից հայերէն ուղիղ առտաքերելի, երբ Կ. պարզեց զարերի ի վեր ին առնեցնեաց ազգի վարպետներ, եւ պյանչա տաեն ամսմառ թութեան մէջ Ընկնելաւ՝ դեռ հրմաց ալ սահպաւած են իրենց ազգային լեզուն օտաքերէ, Ամերիկաց միախանաներէ ուսանի¹: Բայց նցին Նախանձանինդի ուղւոյն կանգնած գտասասանաւարանէն իրեւ մէ օրինաւոր քննութեանց ընթացքը կատարուած, վերջապէս մօտ ատենեւրո վժին արձակեցան. (Հարկ է ըսել՝ զարմանալի յանդէնութեամբ) մէ Արեւամեաց Հայոց խո-

Այսակ է մեր ի հեռուստ տեսութիւնը՝
Հայերէն Տառադարձութեան կաւկասանց նկատ-

1 Հնաւորութեան մէջ այս է այս տեսաթիւնը
Ոլովաց համարակա լնաւութեան մէջ կ'ուժարդ երբեմ
առաջ թէ Տանիահայք ի ճէն տանիահայք էին ի ան-
նելիք, ի այս իր պայծառակա մոյս առանձին զա-
մարաթիւն ենքը հայց ենու զե հայու քանի մա-
ստակած տար է ու աղքատակա բարգահան էնա առաջ
Հանեաց հայու ու խօսի սորտական ծուռ ու առաջ

մամկը վերջին անցքերուն վրայօք. — Ճշ
հարկէ անկ է ի մերձուտա դիտողներուն:

Օիշեալ վերընական դատակնեւն ետքը կար-
գը կու գար աւզութիւն պահնանջելու, Արեւ-
մոնից այց քով արմատացեալ Խանգարումը բնա-
նինց ընելու ազգային մատենագրութենէ. — որ
պատարիներուս գործն եղաւ: Թէ Ի՞նչ կերպով՝
կը մնայ ամենին:

ՀՐԱՎԱՐՈՒՄ ԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ. ՀԱՅ ԱՐՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ղարդացինք ու լսեցինք մինչեւ ցայտը, եւ
Հետզինք է կը լսենք՝ Տառապարձութեան մասին
Եղած ծանօթ պայքարն ու վէճը, որ ազդային
գիտականաց կողմանէ յօշ զուեցաւ. եւ իւրա-
քանչիւր ոք բառ իւր տեսութեան դատելով՝ պա-
կամ այն կողմը տուաւ իւր վճիւն:

Բայց ցանկալի էր լըլել նաեւ եւրոպացի դիմականաց կարծիքն ալ, որոնք իբրև ուսուցիչ էր զուագիտութեան կրնացին իրն աւելի լուսաւորել: — Այս պատճառաւ ննդեցեցի՞ւմ Բրուֆ. Հիմունամէն, որ Տաճի՛ր կարծիքն յաշտնել մեր Ճաշուինս մէջ: Խնդիրն պարզաբար աւ ննւ առնելովնէն, սկսեալ Մշշէի առաջդրութեան մինչ չեւ ցայսօր յուղուած պայքարին թեր ու զեմք գրաւթիւններն, եւ ի վերջը ծանուցնեած համառօսին նաեւ մեր՝ Արէւէլիչ մէջ յայտնած պատճառներն. պայմինքն թէ արեւմուեան արտասաւանութիւնը սիալ համարիլ գիտնակնա չէ, թէ լըլուագիտակն օրինաց ենթարկեալ երեւոյթը մըն է, թէ գիրլուս մէջ միութեան բաւական է, եւն: — Եւ ահա պայմէն կը զքէ Բրուֆ. Հիւպշն իր նամակին մէջ՝ տառագարձութեան իրեն պայմանն:

իբրեւ գիտաց լեզու, Gelehrte Sprache) անփա-
փոխական են: Լեզուաց պյու փոփոխաթիւնն խօ-
սողն կամքեն բոլորովին անկախ է, առանց գի-
տակցութեան յըլթացս դարձուց սերնդէ սերունդ
անցնելը կը կատարուի: Բայց մէջ մ'որ պյու-
պիսի փոփոխաթիւն յառաջ գայ, այնուհետեւ
մարդկային կամք մը կարող չէ զայն մատնալ,
նիշէսուն կամք մը զայն յառաջ չէ
թրած: Ըստ պյում ամենեւ ու օգուտ չ'ունենար
իքէ առկա մասնակիւն առ հետաքաշ առաջանա

Այսպէս կը դատէ արեւմտեան արոտասա-
նութեան գառնն ժամանակին երեւելի հայագէտ
Երբուզացին, որուն յայսմ Տեղինակութիւնն
ստոգիւ յարթութել է, վասն զի՞ւ թէ ընդհանուրը
Լըսարքամուտութեան միայն, այլ եւ առաջինն
այսերէնին մասնագէտ է, որուն աշխատութեանց
արդինքն է այս օրս հայ լըսութին Տնկերութա-
կան շրջաննին մէջ՝ իբր զատ ճիշդ մը ճանաբարութին:

4. 9. U.